

de Contact-Commissie namens de gehele illegaliteit mocht optreden.¹ Een kolfje naar de hand van de voorzitter van het Comité: Henk van Randwijk, hoofdredacteur van het illegale *Vrij Nederland!* Hij gaf de stimulans tot nachtelijke plakacties (in Amsterdam werden in de Oudejaarsnacht 20 000 illegale aanplakbiljetten op de muren aangebracht), hij schreef oproepen, korte en lange – de langste (een tekst met als ondertekening: 'De gezamenlijke verzetsbewegingen in Nederland') was een hoogst bewogen stuk² dat evenwel eindigde met enkele 'praktische wenken':

'Blijft rustig. Wacht de komende dingen kalm af. Laat u niet van de wijs brengen door Duitse bedreigingen noch door alarmerende geruchten. Geen samenscholingen op straat. Niet voortijdig onderduiken, maar wachten tot het juiste ogenblik. Eerst zien hoe de toestand zich ontwikkelt. Werkgevers, betaalt ten minste een maand loon vooruit. Regelt uw contacten voor het geval u zelf niet op straat komt.'

De tekst waarin deze wenken voorkwamen, droeg de datum van 5 januari en werd van die dag af verspreid. Heel begrijpelijk: daags tevoren, 4 januari, was op de muren een uit Liese's 'Bekendmaking' voortgevoelde 'Oproep' aangeplakt welke diezelfde dag ook in de pers verscheen³: wie zich voor de '*totale Kriegseinsatz*' ter beschikking wilde stellen, diende

¹ Natuurlijk gingen in bepaalde streken bepaalde groepen ook tot eigen actie over zodra de *Liese-Aktion* hun bekend was geworden. In de Zaanstreek bijvoorbeeld werden in de nacht van 26 op 27 december alle bevolkingsregisters uit de gemeentesecretarieën weggehaald en elders opgeborgen en in dezelfde nacht werd in Zaandam het gebouw van het gewestelijk arbeidsbureau met een tijdbom vernield. In andere plaatsen in Noord-Holland vonden in de eerste dagen van januari enkele tientallen overvallen op bevolkingsregisters plaats. ² Wij citeren: 'Geen verzet betekent de ondergang! Verzet kan ook ernstige gevolgen hebben maar is de enige overgebleven mogelijkheid tot redding ... De gezamenlijke ondergrondse verzetsbewegingen ... hebben oog voor de tragische beslissing die ons volk door een barbaarse tyran wordt opgedrongen. Geslachten zijn in deze Lage Landen voorbijgegaan zonder dat hun een beslissing op leven en dood werd opgedrongen. Zij mogen er God voor danken. Ons echter is een ander lot beschoren. Van ons wordt gevraagd, alles wat wij als volk zijn en verzameld hebben aan geestelijk en materieel bezit, alles wat onze vaders hebben geloofd en gehoopt en alles waarop onze kinderen eenmaal een nieuw en vrij Nederland zullen grondvesten, waarheid, gerechtigheid, vrijheid, onze volkskracht en onze eer, te bevestigen. Op ons trekken de tijden zich samen.' ³ In de '*Stellungbauprovinzen*' is die 'Oproep' niet gepubliceerd. Wij vermelden in dit verband dat de Twentse fabrikanten, voorzover hun bedrijven nog werkten, de regeringsconsignes in hun algemeenheid afwezen. In Twente had de *Rüstungsinspektion* van oktober af *Ausweise* uit doen geven waarvan de geldigheid bij razzia's was erkend; van belang